

יא (19) ג 3
בשיטת הספירה לפי האלף-בית העברי - 11.

יאיר (20) א 3
כינויו המחתרתי של מפקד לח"י*, אברהם שטרן*. (לכתחילה נקרא הרחוב בשכונת התקווה בשם זה בלי קשר לשטרן, כחלק משיטת מתן השמות בשכונה זו.)

יב (19) ג 3
בשיטת הספירה לפי האלף-בית העברי - 12.

יבנאל (22) א 2
יישוב בגליל התחתון, מדרום לטבריה. "אם המושבות בגליל התחתון" הוקמה ב-1901, ונקראה בשם עיר בנחלת שבט נפתלי. לראשוני המתיישבים היה ניסיון חקלאי - רובם היו ממתיישי החורן, מטולה וראש פינה. שנים רבות היו קשות עקב התנכלויות מצד השכנים הערבים והבדווים, שנות בצורת ומכות טבע אחרות.

יבנה (21) ד 1
עיר עתיקה במישור החוף, בנחלת שבט יהודה, שעיקר חשיבותה כמרכז רוחני אחרי חורבן בית שני - ל"כרם דיבנה" בא רבן יוחנן בן זכאי עם תלמידיו, כאן פעלה לראשונה הסנהדרין מחוץ לירושלים, והונח היסוד למשנה. העיר בת ימינו הוקמה ב-1949, שנתיים אחרי מתן השם לרחוב, סמוך לאתרה של יבנה העתיקה. תחילתה במעברת עולים שהיתה לעיירת פיתוח - וזו צמחה והיתה לעיר.

יג (19) ג 3
בשיטת הספירה לפי האלף-בית העברי - 13.

יגאל מוסינזון - ראו מוסינזון, יגאל

יגור (19) ד 2
קיבוץ גדול בצל הכרמל, צופה על עמק זבולון לא הרחק מחיפה. הוקם ב-1922. התפרסם ב"שבת השחורה" ב-1946 כשכוחות בריטיים ערכו בו חיפוש ומצאו מסתור נשק ("סליק") גדול. הנשק הוחרם ורבים מחברי הקיבוץ נעצרו.

יגיע כפיים (21) ג 2
 עמל ופריז. "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך" (תהלים, קכח). ברחוב בתי מלאכה ומוסכים, שבהם נעשית עבודת ידיים כפשוטה. בסמוך רחובות כמו המסגר ויד חרוצים.

יד המעביר (6) א 4
 על שם קואופרטיב המעביר לתחבורה ציבורית שפעל בתל-אביב ב-1924-1945. בעקבות מיזוג עם קואופרטיב איחוד רגב, שאף הוא פעל באותן שנים, קם קואופרטיב דן, המשרת מאז 1945 את תושבי הכרך. בשם זה נקראה גם שכונה שהוקמה ב-1934 לעובדי הקואופרטיב לתחבורה - ונקראת היום שיכון דן; וכן מעברת עולים שהוקמה עם העלייה הגדולה בתחילת שנות המדינה לא הרחק מהשכונה - היום נוה שרת.

יד חרוצים (20) ב 2
 ביטוי המרמז למי ששוקד על עבודתו. "ויד חרוצים תעשיר" (משלי, י). שם סמלי, רמז לפעילות בבתי המלאכה והמוסכים המצויים בו, המצריכה עבודת ידיים. בסמוך רחובות כמו המסגר ויגיע כפיים. ספר בשם *יד חרוצים*, על הלוח העברי, כתב אברהם צהלון ב-1595.

יד לבנים [שדרות] (19) ד 1
 ארגון ארצי להנצחת הנופלים על הגנת המדינה. הוקם בעיצומה של מלחמת העצמאות ונטל על עצמו - מלבד ההנצחה - לטפל גם בבעיות של משפחות הנופלים. מיזומי חוק יום הזיכרון לחללי צה"ל, יזם הצבת אנדרטאות, הוצאה לאור של ספרי זיכור וכתבים מעזבונות הנופלים, *גווילי אש*. הארגון מקיים סניפים בכל רחבי הארץ ובטיפולו חללי מלחמות ופיגועים, אימונים ותאונות. בסמוך רחבת הגייסות, רחוב הפלמ"ח ועוד.

ידין, יגאל, ד"ר (1917-1984) (25) ד 3
 הרמטכ"ל השני של צה"ל, ארכיאולוג, ח"כ וסגן ראש הממשלה. נולד בירושלים, היה מפקד בהגנה וראש אגף המבצעים במלחמת העצמאות. הרמטכ"ל השני ב-1949-1952. תוך כדי שירותו בהגנה למד ארכיאולוגיה - כאביו, אלעזר סוקניק, מראשוני הארכיאולוגים היהודים בארץ - ומ-1952 החל ללמד באוניברסיטה העברית. קיבל תואר ד"ר ב-1955 ומונה לפרופסור ב-1959. עמד בראש משלחות ארכיאולוגיות בחצור ב-1955-1968 ובמצדה ב-1963-1965, וחשף את מגילות מדבר יהודה ואת מכתבי בר כוכבא. לקראת בחירות 1977 היה ממחוללי המפלגה הדמוקרטית לשינוי, שנכנסה לכנסת ה-9 עם 15 מושבים והיתה לחלק ממשלת מנחם בגין*. כיהן כסגן ראש הממשלה.

ידעיה הפניני (21) ג 4
 כינויו של ידעיה בדרשי (1270-1340), פייטן, רופא ופילוסוף. נולד בצרפת. זכה לכינויו מפני ששיריו היו "שקולים" – ובערבית, "פנינים". ספר שיריו המפורסם נקרא *בחינת עולם*, ועניינו – האידאל של העיסוק הרוחני. בכתביו הפילוסופיים פירושים למסכת אבות, לאבן סינא* ולאבן רושד*.

יהואש (17) ג 3
 שם העט שבו נודע שלמה בלומגארטן (1872-1927), משורר ובלשן. נולד בליטא, תרגם את התנ"ך ליידיש. היגר לארצות-הברית ב-1890, עלה לארץ-ישראל ב-1914 וחזר לאמריקה באותה שנה, בפרוץ המלחמה; כתב על כך בספרו *מניו־יורק עד רחובות ובחזרה*.

יהודה הימית (26) ב 1
 כתובת על מטבע שהנפיקה הקיסרות הרומית לרגל הניצחון שנחלו אניותיה על הצי של ממלכת יהודה בסוף ימי בית שני (70 לספירה). בקרב קשה בימה של יפו הוטבעו ספירותיה של ממלכת יהודה, והרומאים – שראו בכך ניצחון אדיר – הנפיקו מטבע זה. יוסף בן מתתיהו מספר כי הים פלט 4,200 גוויות לוחמים יהודים שטבעו; בנוסף לכך הרגו הרומאים כל מי שהצליח לשחות ולהגיע לחוף (*קדמוניות היהודים*, ג, ט). בעבר נקרא רחוב זה בשמו של פייסל מלך עיראק, אחיו של עבדאללה הראשון מלך ירדן.

יהודה הלוי (1075-1140 בערך) א 4
 מגדולי המשוררים העברים. נולד בטודלה שבספרד. בנעוריו הלך לגרנדה ושהה בדרך בקורדובה; המשיך לנדוד והיה בסווייליה ובטולדו. הושפע בשירתו מן השירה הערבית, וזכה לחוג מעריצים גדול. היה מיודד עם אברהם בן עזרא*. נודע במיוחד בזכות שירי הגעגועים לציון ("ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך" ו"לבי במזרח ואנוכי בקצה מערב"), וכן בזכות ספרו *הכוזרי**. בערוב ימיו עלה לארץ-ישראל, שהיתה כבושה בידי הצלבנים, ובנסיעה זו מצא את מותו – במצרים, ולפי מסורת עממית הגיע לארץ ונרמס בפרסות פרש "ישמעאלי" בשעה שהתפלל ליד הכותל המערבי בירושלים. מששת הרחובות הראשונים של תל-אביב (נקרא תחילה רחוב שפירא).

יהודה הלוי מרגוזה – ראו יהודה מרגוזה

יהודה המכבי (המאה ה־2 לפנה"ס) א 4
 מנהיג צבאי ומדיני במלחמות החשמונאים*. נולד במודיעין מצפון לירושלים כבנו השלישי של מתתיהו החשמונאי, שהכריז על מרד נגד המתיוונים שקנו את הכהונה בכסף

נמל יפו

יפו ונמלה ידועים מהתקופה הכנענית. נמל יפו מילא תפקיד חשוב בסחר הימי, ותחנה ימית קבועה באגן המזרחי של הים התיכון. ים יפו ונמל יפו מוזכרים במקורות כתובים כמו גם באגדות המיתולוגיה היוונית ובמסורת יהודית ונוצרית. בעקבות קרב ימי גדול שבו הצליחה רומי להביס את הצי של ממלכת יהודה, הוטבע מטבע מיוחד בכותרת "יהודה הימית". בשל השוניות והסלעים אמרו המלחים בימי הביניים "ללכת אל חוף יפו" כביטוי שפירושו ללכת לאבדון. כיבושה של יפו על ידי הצלבנים הביא לשגשוגה, ומשגורשו מהארץ – הרסו הממלוכים את הנמל, ועמו חרבה גם העיר, שנותרה בחורבנה יותר מ־400 שנה. ההתאוששות באה עם הכיבוש העות'מני במאה ה־16, ולאחר ההרס של העיר ונמלה על ידי צבאו של נפוליאון ב־1799 החלה תנועת אניות קיטור צרפתיות, אוסטריות ורוסיות בשנות ה־40 של המאה ה־19. ב־1865 הוקם מגדלור והורחב המעגן. עם פתיחת תעלת סואץ, ארבע שנים לאחר מכן, גברה תנועת האניות, שבשל גודלן לא יכלו להתקרב אל המעגן ונאלצו לעגון בלב ים, הרחק מהסלעים. את הסחורות, ואת העולים, העבירו בעזרת סירות משוט. את חויית הירידה אל חוף יפו תיאר נחום גוטמן: "שיירות של ספנים לבושי צבעונים עם תרבושים אדומים לראשיהם צרחו אלינו מכל צד מתוך הסירות שנתאספו סביב לאנייה. לא עבר זמן רב והם עלו לסיפון האנייה, לקחו את המזוודות שלנו והעיפו אותן לסירות. [...] כל אחד מן היורדים נתפס בזרועות הספן והונף על עבר חברו שבסירה, ובינתיים נרטבו בגדי הנוסעים". בתקופת המנדט החל פיתוח מחדש ביפו, אך הנמל שותק עם פרוץ המרד הערבי ב־1936 ונבנה נמל בתל אביב. משנת 1948 פעל נמל יפו כאחד משעריה הימיים של ישראל. הרבה עולים חדשים עברו דרכו, והרבה תפוזים. בשנת 1965 עם פתיחת נמל אשדוד נסגר הנמל והפך לנמל דייגים.

ונגד הסורים-סלווקים שהחדירו לארץ יהודה את פולחניהם. קיבל את המנהיגות במות אביו, ניצח בשורת קרבות וטיהר את בית המקדש - מכאן מקור חג החנוכה - אך נפל בקרב אלעשה. תחתיו מונה אחיו, יונתן הנפסי*; משנרצח יונתן, מונה אחיהם שמעון התרסי* לנשיא ממלכת יהודה. המלחין הבריטי ג'פ הנדל הקדיש ליהודה אורטוריה, שנעימתה הפופולרית אומצה לאחד משירי החנוכה שחיבר ליון קיפניס*.

מסע בזמן

על שם רחוב בבלי נקרא השיכון כולו שיכון בבלי, ורוב רחובותיו נקראים על שמות יצירות ומוסדות מתקופת התלמוד הבבלי - ובהם ירושלמי, הסנהדרין והזוהר. בשיכון בבלי מסתיים רחוב יהודה המכבי, שבתחילתו רחובות בשמותיהם של אישים מתקופת החשמונאים - ובהם ינאי ומרים החשמונאית, ואחריהם רחובות על שם הנביאים - ובהם ישעיהו וירמיהו. וכך, מהים במערב ועד שיכון בבלי במזרח אפשר לעבור שלוש תקופות בתולדות העם היהודי - הנביאים מתקופת הממלכות בימי בית ראשון, תקופת ממלכת החשמונאים ותקופת היצירה שלאחר חורבן בית שני.

יהודה הנשיא - ראו רבי יהודה נשיא (מאות 2-3 לספירה)

יהודה [הלוי] מְרֻגְזָה (1783-1879) (26) ב 1
ממייסדי העדה היהודית המתחדשת ביפו ורבה במשך עשרות שנים. מאמצע המאה ה־18 לא היו יהודים ביפו: בספר *תבואות הארץ** של יהוסף שוורץ נאמר כי ב־1833 (!) "לא נמצא ביפו אף יהודי אחד" - לעומת זאת נראה מדברי יעקב־שאל אלישר כי כבר ב־1820 ישבו יהודים ביפו, מפני שישעיה אג'ימן מאיסטנבול קנה בית ביפו בשנה זו ויחד בו חדר למקום תפילה לציבור. יהודה נולד בסרייבו, בוסניה, ועלה לארץ־ישראל ב־1801 מְרֻגְזָה שבחוף הדלמטי (היום דוברובניק), ומכאן כינויו. 18 שנה ישב יהודה הלוי בירושלים, שש שנים היה שליח בתורכיה ומ־1825 התגורר ביפו ושימש כרב כנראה מ־1831.

יהודית [שְׁדֹרוֹת] (15) ד 4
על שמה של יהודית מונטיפיורי (1784-1862) לבית ברנט כהן, רעייתו של משה מונטיפיורי* שהיתה איתו בביקוריו בארץ ובכל מפעליו למען יהודי העולם והיישוב בארץ עד מותה. הרחוב נמצא בשכונה על שמה.

הונתן [או יונתן] (5) ד 1
 בכורו של שאול המלך. מצביא שהעם אהב: "ויפדו העם את יונתן ולא מת" (שמואל א, יד). היה ידיד נפש של דוד*, ששר לו ולשאול אביו כשנפלו במלחמה עם הפלשתים בגלבע, ולא הזכיר את שני בניו האחרים של שאול, אבינדב ומלכישוע.

הושע בן נון (16) ב 1
 מצביא ונביא, המנהיג שעמד בראש העם במעבר הירדן, כיבוש הארץ וחלוקתה בין השבטים. בן שבט אפרים, תלמידו הנאמן של משה רבנו ויורשו, אחד מ־12 המרגלים והיחיד חוץ מכלב בן יפונה שלא "הוציא דיבת הארץ". הביס את עמי כנען והנחיל לעם את התורה שקיבל ממשה. באחת האגדות המסופרות עליו החזיר בתשובה את רחב הכנענית שסייעה בכיבוש יריחו, גייר אותה ונשאה לו לאשה; מבני בנותיהם נולדו ירמיהו*, חולדה* ויחזקאל*.

הושע בן פרחיה (המאה ה־2 לפנה"ס) (22) ב 4
 תנא ונביא הסנהדרין בימיה הראשונים של מדינת החשמונאים*. בן זוגו של ניתאי הארבלי, אב בית הדין. מצוטט מפיו: "עשה לך רב, וקנה לך חבר, והווי דן כל האדם לכף זכות" (מסכת אבות, א).

יהל"ל (16) ב 2
 ראשי תיבות שמו של יהודה ליב לוי (1844–1925), משורר וסופר עברי. נולד בפלוריס. שיריו הראשונים נדפסו בכתב העת שערך פ' סמולנסקין*. הרבה לבקר בשיריו את חיי היהודים בזמנו. תירגם את טנקרד לבנימין ד'שיראלי, רומן היסטורי מ־1833 על מסעות הצלב ובו חזון שיבת ציון; התרגום, שראה אור ב־1874, נקרא בעברית נס לגויים*.

יואב (5) ד 1
 שר הצבא של דוד המלך*. אחיהם של אבישי* ועשהאל*, אף הם מגיבורי דוד. האחים נקראו על שם אמם, צרויה, אחותו של דוד. נודע בגבורתו ובנאמנותו למלכו – המתין בכיבוש רבת עמון עד בוא דוד; ושלח את אוריה אל מותו בפקודת המלך. הרג את אבנר* בצאתו מעם דוד, את עמשא שהועדף על פניו, ואף את אבשלום בן דוד שמרד בו. מאחר שתמן באדוניה, המיתו בניהו* במצוות שלמה המלך*.

יואל [הנביא בן פתואל] (13) ג 4
 מנביאי הכתב. ניבא בירושלים. ספרו – השני בתרי עשר. בנובאתו עשה שימוש בתופעה ההרסנית של הארבה, שפקד בימיו את הארץ בעצמה מיוחדת. סיים את נבואתו בהבטחה שהיתה לדברי שיר: "והיה ביום ההוא, יטפו ההרים עסיס [...] ויהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור" (יואל, ד).

יְדֻפֶּת (גם: יְדֻפֶּת) (17) ג 2
 מערי המבצר החשובות בגליל בפרוץ המרד הגדול נגד רומי. מפקדה היה יוסף בן מתתיהו, שערק אל הרומאים אחרי נפילתה ומות כל מגיניה. בימי בית ראשון נקראה יְטִבֶּת או יְטִבָּה (מלכים ב, כא). המושב יְדֻפֶּת בגליל התחתון הוקם ב־1960 סמוך לאתר העיר הקדומה.

יוחנן בן זכאי (המאה ה־1 לספירה) (21) ד 2
 מייסד המרכז התורני ביבנה אחרי חורבן בית שני. תלמידם של הלל* ושמאי*. נשא תואר "רבן" אף־על־פי שלא היה ראש הסנהדרין. בשנות המרד הגדול נגד רומי (66-70 לספירה) היה מחכמי ירושלים המתונים. משגבר המצור על ירושלים, הסגיר עצמו בידי מצביא רומי, אספסינוס, וביקש ממנו את העיר יבנה: "אלך ואשנה בה לתלמידי ואקבע בה תפילה..." (אבות דרבי נתן, ד). אמר, "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" (מסכת אבות, ב). ראה בחמשת תלמידיו חמש מידות טובות: זיכרון, מקוריות, בקיאות ושמירת מצוות, חסידות ויראת חטא.

יוחנן הגדי (המאה ה־2 לפנה"ס) (12) ב 4
 בכור בניו של מתתיהו, אבי החשמונאים*. נפל באחד הקרבות הראשונים עם כובשי הארץ הסורים־סלווקים*.

יוחנן הורקנוס (המאה ה־2 לפנה"ס) (12) ב 4
 כהן גדול ונשיא יהודה. בנו של שמעון התרסי*, הנשיא השני מבית החשמונאים*. גם בימי אביו מילא יוחנן תפקיד צבאי ומדיני. סיפח את יפו לממלכת יהודה וכן את צפון הנגב, החריב את מקדש השומרונים בהר גריזים ואילץ את האדומים להתגייר. שניים מבניו היו מלכים: יהודה אריסטובלוס* ויונתן אלכסנדר ינאי*.

יוחנן הסנדלר (21) ד 1
 תנא בן הדור הרביעי ששילב תורה ומלאכה ולכן נבחר לו רחוב בשכונת מרכז בעלי מלאכה, אם כי חוקרים סבורים שכינויו, הסנדלר, מעיד על מוצאו מהעיר אלכסנדריה ולא על עיסוקו. היה תלמידו של רבי עקיבא* ומשבעת הזקנים שהתקבצו בבקעת רמון כדי לעבר את השנה. סוד העיבור - גו"ח אדז"ט, היינו הוספת חודש אדר ב שבע פעמים בכל מחזור של 19 שנה - לא היה ידוע, וההחלטה על העיבור היתה תלויה בדעת החכמים לגבי הבשלת התבואה. מדבריו שהשתמרו: "כל כנסייה [=אסיפה] שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים" (מסכת אבות, ד). קברו נמצא במירון*.

יום טוב (22) א 1
 יום חג שאינו שבת. שם הרחוב בשכונת התקווה ניתן לו במקום האות הסתמית שציינה אותו.

יוֹנָן מְצוּלָה**3 ב (20)**

ספר שכתב נתן בן משה הנובר, היסטוריון, מטיף ומקובל בן המאה ה־17. נולד בווהלין, רוסיה, נאלץ לנטוש את עירו בגין הפרעות והיגר לאיטליה ב־1653. בספר מדובר בפרעות ת"ח-ת"ט (1648-1649) שערכו הקוזקים של חמילניצקי ביהודי אוקראינה. הספר הוא תעודה חשובה להכרת חיי היהודים במאות ה־16-17. כתב גם בנושא הקבלה, קיבץ תפילות לתיקון חצות וקרא לאוסף שערי ציון. שימש כדיין בהונגריה והוא עצמו נרצח ב־1683 בידי חיילים תורכים שכבשו אותה.

יונדב בן רכב**4 ד (19)**

נזיר נודד שסייע ליהוא מלך ישראל להילחם בנביאי הבעל (מלכים ב, י). נמנה עם משפחה או כת של נזירים מִיַּין דרי אוהלים בימי בית ראשון. יש חוקרים הסבורים כי גם אליהו הנביא נמנה עם כת זו. ירמיהו המחיש בעזרתם את הדבקות במצווה שנמשכה כ־250 שנה: כשניסה להשקותם יין, אמרו לו "לא נשתה יין, כי יונדב בן רכב אבינו צוה עלינו לאמר 'לא תשתו יין, אתם ובניכם עד עולם, ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וכרם לא תטעו'" (ירמיהו, לה).

יונה הנביא**1 א (22)**

מנביאי הכתב, והיחיד שנבואתו נוגעת לעם אחר. רוב ספרו - החמישי בתרי עשר - מוקדש לסיפור בריחתו עקב סירובו לנבא, שהרי בני־האדם חוזרים בתשובה והנבואה אינה מתממשת. במהלך הבריחה עלה על ספינה ביפו, הושלך לים ודג גדול בלע אותו והקיאו ליבשה.

יוניצ'מן, שמשון (1907-1961)**2 ג (23)**

רופא, מראשי בית"ר וח"כ. נולד בפולין, למד רפואה בפראג. היה מראשי בית"ר בפולין, עלה לארץ־ישראל ב־1935 ומונה למפקד פלוגת בית"ר בראש פינה - שממנה יצאו שלושה מפקודיו לפעולת גמול וירו באוטובוס ערבי; אחד מהם, שלמה בן יוסף*, היה ראשון עולי הגרדום* בעת החדשה. אחר כך היה ראש הנהגת בית"ר בארץ, וקשור בהנהגה האזרחית של האצ"ל. גורש לאריתריאה ב־1944, שוחרר ונמנע ממנו לחזור ארצה. אחרי קום המדינה הצטרף לחרות והיה מחברי הכנסת שלה ב־1955-1961.

יונתן הנפסי (המאה ה־2 לפנה"ס)**4 ב (12)**

צעיר בניו של מתתיהו החשמונאי ומנהיג המאבק נגד הכובש הסורי־סלווקי אחרי נפילת יהודה המכבי*. הסורים הכירו בו ככהן גדול ומושל מטעמם, ולא מנעו בעדו מלהרחיב את גבולות יהודה. התפתה לבוא ל"שיחות שלום" עם טרפון, מפקד צבא סורי, שרצח אותו בדם קר.

יוסט, יצחק מרדכי (1793–1860) [מבוא] (17) ג 2
 היסטוריון יהודי הנחשב לאבי ההיסטוגרפיה היהודית המודרנית. נולד בגרמניה. כתב על תולדות עם ישראל מימי החשמונאים וכן על הכיתות בעם היהודי. נתן בספריו ביטוי להשקפתו שהיהודים אינם עם אלא קבוצות המשתייכות לעמים שבתוכם התיישבו. עם זאת, לירחון שבהוצאתו השתתף ב־1840–1842 קרא ציון.

יוסי בן יוסי (המאה ה־4 או ה־5 לספירה) (26) ב 1
 פייטן עברי שנולד ופעל בארץ־ישראל. הראשון בפייטנים המוכרים בשמם. בפיוטיו שילב תיאורי טבע. מהם שולבו בספרי התפילה, כמו "סדר העבודה" ליום הכיפורים. מיעט לחרוז, ולא חתם את שמו בראשי השורות כמעשה פייטנים שבאו אחריו.

יוסף אליהו (16) א 4
 על שם יוסף אליהו שלוש (1870–1934), מראשוני תל־אביב, השני בבניהם של שרה ואהרן שלוש*. נולד ביפו ונקרא על שם שני אחי אביו, יוסף ואליהו, שטבעו עם עלייתם ארצה: הסירה שבה ירדו מהאנייה התהפכה מול חופי עכו. ביתו, מעשרת הראשונים שנבנו בשכונה, ניצב בפינת הרצל ורוטשילד. עם אחיו הבכור אברהם חיים שלוש הקים מפעל לייצור חומרי בניין וכן חברה קבלנית שעסקה בבניית חלק ניכר מבתיה של אחוזת בית; לבכוריהם, משה שלוש ומרקו שלוש, בנו האחים את "הבתים התאומים" ברחוב פינס. בספרו פרשת חיי סיפר יוסף אליהו שלוש על משפחתו ופעילותו.

יוסף האפרתי – ראו האפרתי, יוסף

יוסף נשיא, דון (1524–1579) (21) ד 1
 מדינאי בעל השפעה בחצר הסולטן באיסטנבול, תורכיה. נולד בפורטוגל כבן למשפחת אנוסים. לאחר טלטולים באירופה, התחמקות מהאינקוויזיציה והצלת רכוש המשפחה, הגיע לאיסטנבול (קושטא), הצטרף לדודתו, גרציה נשיאה, חזר ליהדות ונשא את בתה. היה איש כספים ובעל השפעה בחצר הסולטן בשל ההבנה שגילה במדיניותו של המעצמות באירופה. הסולטן העניק לו את השלטון באי בים האגאי ואת התואר הדוכס מנקוסו. עם דודתו דונה גרציה חידש את היישוב היהודי בטבריה. בנה את חומות טבריה ב־1564; הוא עצמו לא היה בה מעולם.

יעוזר איש הבירה (המאה ה־1 לספירה) (22) ב 4
 תנא, מחכמי המשנה*. במסכת ערלה (בסדר זרעים) מסופר עליו שהיה מתלמידי בית שמאי*, ומובאת עדות מפיו לעניין

הנדון: האם שאור של חולין או של תרומה שנפל לעיסה – גורם לכך שתהיה אסורה בשימוש? וכך העיד: "שאלתי את רבן גמליאל הזקן, עומד בשער המזרח, ואמר לעולם אינו אוסר, עד שיהא בו כדי לחמץ."

יוצ"ר [שדרות] (16) ב 1

ראשי תיבות שמו של המשורר יוסף צבי רימון (1889-1958). נולד בפולין, למד בישיבה, ושירו הראשון נדפס בכתב העת לבני הנעורים ב-1906. עלה לארץ-ישראל ב-1909, החל את דרכו כמורה בבית הספר הדתי תחכמוני ביפו. חבר לברנר*, אז"ר* ואחרים. נפצע קשה בידי ערבים ב-1921 וכמעט עשרים שנה התבודד בצפת. בשיריו בולטת נימה דתית.

יורדי הסירה - ראו כ"ג יורדי הסירה

יורה (19) ד 4

הגשם הראשון היורד בארץ-ישראל. עשוי לרדת מסוכות (טו בתשרי) ואילך; מקובל להגיד שאם ירד בחשון*, תהיה שנה גשומה. בסמוך רחוב מלקוש.

יורם (יהורם) (המאה ה-9 לפנה"ס) א 4

שני מלכים ביהודה ובישראל כמעט באותה תקופה: מלך ישראל היה בן אחזיה בן אחאב, ובימיו הטיל מלך ארם מצור על שומרון. מלך יהודה היה בן יהושפט (שהיה בעל בריתו של אחאב והארץ ימים אחריו), נשא את עתליה בת אחאב לאשה ואחריו מלך בנו אחזיהו שנה אחת - ולעת ביקור שערך אצל יורם מלך ישראל הומתו שניהם ביד יהוא בן נמשי.

יורק־שטיינר, היינריך אלחנן (1859-1934) (5) ג 3

נוסע, סופר ועיתונאי. נולד בסלובקיה ההונגרית, גר בווינה וכתב ביקורת אמנות, שירים וסיפורים - בהם האמנות לחיות כיהודי - ובעקבות נסיעה פירסם את מסעות אמנות מן האוקיינוס האטלנטי עד האוקיינוס השקט. תמך בהרצל* מצעדיו הראשונים בציונות, היה ממייסדי כתב העת די וועלט. ייצג את הרצל בשיחות בוואתיקן. במלחמת העולם הראשונה יצא בשליחות "הבונים החופשיים" לשיחות בארצות-הברית. הצטרף למפלגתו של ז'בוטינסקי*, הציונות הרוויזיוניסטית (הצה"ר). עלה לארץ-ישראל ב-1933.

יז (19) ג 3

בשיטת הספירה לפי האלף-בית העברי - 17.

יזהר (20) א 3
פועל עברי בזמן עתיד, במשמעות יאיר באור יקרות. בסמוך רחוב רשף.

יחזקאל [הנביא, בן בוזי הכהן] (המאה ה־6 לפנה"ס)
1 ג (17)

משלושת נביאי הכתב הגדולים עם ירמיהו* וישעיהו*. גלה עם יהויכין מלך יהודה וניבא בגולה, על נהר כבר בבבל. בנבואותיו "מעשה מרכבה" (פרק א), אכילת מגילה (פרק ג) ומשל העצמות היבשות, שיש רואים בו נבואה הנוגעת גם לגורל ישראל בדורות האחרונים: "וַתִּקְרְבוּ עֲצֻמוֹת [...] וְרֵאִיתִי וְהָנָה עֲלֵיהֶם גְּדִים וּבֶשֶׂר עֲלֵהּ וַיִּקְרַם עֲלֵיהֶם עוֹר [...] וַיֹּאמֶר אֵלַי, 'בֶּן אָדָם, הָעֲצֻמוֹת הָאֵלֶּה – כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה; הִנֵּה אֲמַרִים 'בְּשׂוֹ עֲצֻמוֹתֵינוּ וְאֵבְדָה תִּקְוַתֵּנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ'. [...] הִנֵּה אֲנִי פוֹתַח אֶת קְבֻרוֹתֵיכֶם וְהֵעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקְבֻרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל'" (פרק לז).

יחיאלי, יחיאל (1866–1937) א 3 (22)

מראשוני תל-אביב, עם יונה רעייתו, וחבר הוועד הראשון של תל-אביב. נולד בסלונים, ברוסיה ומחלוצי בית הספר העברי בארץ. נמנה עוד עם סגל המורים בבית הספר לבנים ביפו, היה מורה בבית הספר לבנות מ־1904 ומנהלו מ־1908. גלה בימי המלחמה לכפר הנוער מאיר שפיה* ובשלהי 1917 חזר והיה למנהל בית הספר לבנות (שניצב ברחוב זה בגלגולו הקודם). היה יו"ר מרכז המורים בארץ וחיבר ספרי לימוד.

יחיעם (19) ד 3

קיבוץ בגליל המערבי, מצפון-מזרח לנהריה. הוקם ב־1946 ונקרא על שם יחיעם וייץ, שנפל בתחילת הפעולה לפיצוץ גשר הרכבת ליד הכפר א־זיב במסגרת "ליל הגשרים" (יוני 1946). בקרב נפלו 13 לוחמים נוספים של הפלמ"ח מהתפוצצות חומרי-נפץ. במקום שרידי מצודה צלבנית ואנדרטה לזכר 14 חללי הפלמ"ח. שמו של הגשר שלידו נהרגו הוסב על שמם, והוא נקרא יד לי"ד.

יטבת (27) ג 4

אי בים סוף (טיראן) מול קצהו הדרומי מזרחי של חצי האי סיני. קיבוץ יטבתה בערבה, כ־40 ק"מ צפונית לאילת, הוקם כהיאחזות נח"ל והפך ליישוב קבע ב־1958, זמן קצר לפני הענקת השם לרחוב. נקרא על שם מקום הנזכר במסלול הנדודים של שבטי ישראל במדבר, "...יטבתה, ארץ נחלי מים" (דברים, י).

י"ג ראו גורדון, י"ל

ילין, דוד (1864–1941) (16) א 1
 יו"ר הוועד הלאומי, חוקר שירת יהודי ספרד, מורה, בלשן ומזרחן. נולד בירושלים לאב שעלה לארץ-ישראל ב-1834. היה מראשוני המורים בארץ, מנהל סמינר למורים בירושלים, מרצה לשירת ימי הביניים באוניברסיטה העברית. ממייסדי ועד הלשון העברית ב-1889 ועמד בראשו מ-1912. חידש מלים בצל בן דורו הגדול בן יהודה* והשתתף בכתיבת מילון גור*. ממייסדי החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, ונשיאה ב-1920–1931. היה ממייסדי השכונות זכרון משה, קרית משה ושמעון הצדיק בירושלים. ב-1910–1914 היה חבר מועצת עיריית ירושלים וב-1920–1925 היה סגן ראש העירייה. כיהן כיו"ר הוועד הלאומי וכנשיא אסיפת הנבחרים ב-1920–1929.

ילין מור, נתן (1913–1979) (15) ד 4
 מראשי לח"י. נולד בפולין והוסמך כמהנדס בפוליטכניון של וארשה. היה מפעילי אצ"ל בפולין, עלה לארץ-ישראל ב-1941 והצטרף ללח"י, נכלא ב-1942 וברח מהכלא ב-1943 ומאז היה אחד משלושת ראשי הלח"י – שני האחרים היו יצחק שמיר וישראל אלדד. בעקבות ההתנקשות בירושלים בחיי פולקה ברנדוט, מתווך שפעל בארץ מטעם האו"ם, עמד למשפט ונידון ל-8 שנות מאסר. שוחרר במסגרת החנינה הכללית שהעניק הנשיא חיים וייצמן. נבחר לכנסת ב-1949.

ילקוט הרועים (15) ג 3
 אסופה של מדרשים ודברי קבלה, שנקראה בשמו של צמח בר הפורח בחורף, מכסלו ועד ראשית האביב. הכותרת הזעירה לבנה. לפרי צורת משולש. "ילקוטים" אחרים, מפורסמים יותר, הכילו מדרשים ואגדות על התנ"ך או חלק ממנו (ילקוט שמעוני, ילקוט מכירי) או פירושים לתורה ומדרשי פליאה (ילקוט ראובני). בסמוך רחובות נוספים בשמות ספרים שאף הם על דרך המליצה הרבנית: חיי אדם, מעבר יבוק ועוד. (ראו גם מסגרת בעמוד 265).

ים סוף (27) ג 3
 ים צר וארוך בדרום ארץ-ישראל, הנושק לאילת*. נקרא גם הים האדום. למעשה הוא חלק מהאוקינוס ההודי, טריז החוצץ בין חצי האי ערב והחוף המזרחי של אפריקה. בצפונו שתי שלוחות משני עבריו של חצי האי סיני: מפרץ סואץ ומפרץ אילת. תעלת סואץ, בהמשך למפרץ בשם זה, איפשרה קשר בין הים התיכון ובין האוקינוס ההודי. בתנ"ך – שם הים שחצו בני ישראל בחרבה בצאתם ממצרים.

ימין (20) א 4

אחד מאלה שעליהם אומר הכתוב כי היו "מְבִינִים את העם לַתּוֹרָה, והעם על עֲמָדָם" (נחמיה, ח).

ינון (14) ב 4

מהפסוק התנ"כי "לפני שמש ינון שמו" (תהלים, עב). וכן שמו של מושב בשפלת יהודה שהוקם ב-1952 על ידי יוצאי תימן.

יניב (14) ב 4

יעניק תנובה, יפיק שביעות רצון, כאמור בתנ"ך, "עוד ינובון בשיבה" (תהלים, צב).

ינקו, מרסל (1895-1984) א 3 (6)

צייר ישראלי. נולד ברומניה, למד בשווייץ והיה ממקימי תנועת הדאדא - התרסה אמנותית שהציגה "אנטי אמנות" חסרת משמעות; החלה כמחאה נגד המלחמה, נגד השכלתנות ונגד הגישה האסתטית (1915-1923). ינקו פעל בפרזי וברומניה, עלה לארץ-ישראל ב-1941 והתיישב בתל-אביב. היה אדריכל בעיריית תל-אביב, אמן ומורה לאמנות, ממקימי הקבוצה אופקים חדשים (1948) ומהוגי הקמת מושבת אמנים בעין הוד ב-1953. חתן פרס ישראל לאמנות, תשכ"ז-1967. המוזיאון בעין הוד נקרא בשמו.

יסוד המעלה (21) ג 2

מושבה בגליל העליון לחוף החולה. הוקמה ב-1883 - מהמושבות הראשונות שהקימו בני העלייה הראשונה. רבים ממתישביה מתו בקדחת. מקור שמה בסיפור שיבת ציון בתנ"ך: "כי באחד לחודש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל" (עזרא, ז).

יסעור (27) ג 2

עוף ימי גדול הנראה גם בארץ. (בשמו נקרא קיבוץ בבקעת עכו. הוקם ב-1949 על ידי עולים מהונגריה ומבריטניה. סבורים שכאן היתה העיר רחוב בנחלת שבט אשר.)

יעבץ, זאב (1847-1924) א 2 (22)

היסטוריון וסופר, מראשוני חובבי ציון*. נולד בפולין הרוסית, התפרסם במאמר "מגדל המאה" (1887) הסוקר מאה שנים בחיי העם היהודי, 1786-1886, ממות משה מנדלסון* עד מות משה מונטיפיורי*. עלה לארץ-ישראל ב-1888, ישב ביהודיה והיה מורה ומוציא לאור של כתבי עת ארצישראלים. כמורה בזיכרון יעקב מ-1890 הנהיג לראשונה את טו בשבט כחג נטיעות וכתב ספרי לימוד ודברי אגדה בלשון המקרא. ב-1894 ירד לליטא, ממנה עבר לגרמניה ולבריטניה. כתב ספר היסטוריה רב היקף, תולדות ישראל שהוצאתו לאור החלה ב-1895.

יעל (המאה ה־11 לפנה״ס) (16) ב 3

מגיבורות התנ״ך בימי השופטים. המיתה את סיסרא, שר צבאו של יבין מלך חצור ואויבם של דבורה הנביאה* ושל ברק* בן אבינועם, שנמלט מהמערכה וביקש מחסה באוהלה. על המעשה שיבחה אותה דבורה: ״תבורך מנשים יעל, אשת חבר הקיני, מנשים באוהל תבורך״ (שופטים, ה). בסמוך רחובות אחרים בשם נשים מהתנ״ך: אסתר, שולמית ורות. זהו גם שמה של עז הרים גדולה המצויה במדבר יהודה.)

יעקב (7) ג 3

על שמו של יעקב זרובבל (1886–1967), מראשי מפלגות הפועלים לפני הקמת המדינה. נולד ברוסיה, עלה לארץ־ישראל ב־1910 והיה מעורכי עיתון שהקימו בן גוריון ובן צבי. ב־1915 חשש ממאסר, נסע לאמריקה ומשם לרוסיה ולפולין. רק ב־1935 קיבל מהבריטים רשות לשוב לארץ. היה מראשי פועלי ציון שמאל בפולין ובארץ־ישראל, ומ־1948 – מראשי אחדות העבודה ומפ״ם. מטעם מפלגות אלה היה ציר לקונגרס הציוני ה־21 ב־1939, חבר הנשיאות של הוועד הפועל הציוני, וחבר הנהלת הסוכנות היהודית.

יעקב [סמטא] – ראו כ״ץ, יעקב יוסף**יעקב [משעול] (16) ב 4**

על שם יעקב שטיינברג (1887–1947), משורר, סופר ומבקר. נולד באוקראינה, ובהיותו בן 14 הגיע לאודסה. היה מחבורת הסופרים העבריים בעיר זו, שבראשה עמד ביאליק*. ב־1903 עבר לווארשה והתיידד עם י״ל פרץ*. כתב שירים, מחזות וסיפורים קצרים. למד באוניברסיטת ברוך בשווייץ, חזר לווארשה וכתב בעיתון בידיש דער פריינד. עלה לארץ־ישראל ב־1914 ומאז נטה לכתוב בעברית ולהשתמש בביטויים מהתנ״ך. תירגם מספרות העולם, גם לנוער, והיה מעורכי כתב העת הספרותי מאזניים. נשא לאשה את אחותו של ארלוזורוב*, וערך את כתבי גיסו. חתן פרס ביאליק ל־1937.

יערי, מאיר (1897–1987) (12) ב 3

מראשי השומר הצעיר ומפ״ם, ח״כ מקום המדינה ועד לכנסת השביעית. נולד בגליציה, היגר עם הוריו לוינה, שירת בצבא אוסטריה במלחמת העולם הראשונה ולמד באוניברסיטת וינה. עלה לארץ־ישראל ב־1920 והיה ממתיישבי ביתניה עילית, הקבוצה הראשונה של השומר הצעיר בארץ. ב־1929 היה ממקימי קיבוץ מרחביה, שהיה לביתו. השתתף בהקמת ההסתדרות הכללית ב־1920, שימש כמזכיר השומר הצעיר העולמי מ־1924, ממקימי הקיבוץ הארצי ב־1927 וממקימי

מפ"ם ב־1948. עקב משפטי פראג ב־1953 החל להתפכח מהאמונה בברית־המועצות, ובעקבותיהם חלה התקרבות בין חלק ממפ"ם בראשותו ובראשות יעקב חזן ובין מפלגות הפועלים המתונות.

יפה, בצלאל (1868–1925) (21) ד 1

חבר הוועד הלאומי, מראשוני תל־אביב וחבר הוועד הראשון שלה (1910). נולד בגרודנה (היום בלרוס). היה מראשוני חובבי ציון*, עלה לארץ־ישראל ב־1908. ייסד וניהל את חברת "גאולה" שעסקה ברכישת קרקעות. היה יו"ר ועד הקהילה ביפו, חבר ועד העזרה למפוני תל־אביב בימי מלחמת העולם הראשונה. ביתו החדש נבנה ברחוב נחמני 17.

יפה נוף (17) ג 1

שכונה יהודית בפאתי יפו. נבנתה ביזמת אגודה בראשות דנין* ב־1897 על קרקע בחוף הים ממערב למנשיה ולנוה שלום. משפחות המייסדים נמנו עם אגודת בני משה*. נקראה בלה ויסטה ומכאן שמה העברי, שהוא כינוי מליצי להר ציון, ככתוב בתנ"ך: "יפה נוף, מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ, הַר צִיּוֹן יִרְפְּתֵי צִפּוֹן, קִרְיַת מֶלֶךְ רַב" (תהלים, מח); ובפרפרזה בשירו הידוע של יהודה הלוי*, "יפה נוף, מְשׁוֹשׁ תְּבַל, קְרִיָּה לְמֶלֶךְ רַב..." ב־1904 הוקמו בה בתים עם דירות להשכרה ומלון.

יפו [דרדך] (21) ד 2

מהעתיקות בערי העולם. נזכרת עוד בכתובות מצריות ובבבליות עתיקות, ולפי אגדה יהודית בנה אותה יפת בן נח ונתן לה את שמו. מהערים שיהושע בן נון* לא כבש. שימשה כעיר נמל מימי קדם. עד מלחמת העצמאות היתה העיר הערבית הגדולה ביותר בארץ־ישראל: ב־1917 פונו כל תושביה, כ־50,000 נפש. היישוב היהודי חודש ב־1820, הן ביזמת אנשים כיעקב אבוטבול* והן בבניית שכונות יהודיות שיצאו ממנה כנווה צדק*: ב־1876 היו בה כ־600 יהודים, ב־1891 – 2,700, וב־1905 – יותר מ־4,700. ריבוי זה הכין את הקרקע לבניית אחוזת בית* שהיתה היסוד לתל־אביב. המתח בין תושביה הערבים ובין יהודי תל־אביב גבר בימי ה"מאורעות" ובמלחמת העצמאות, ואחרי שחרורה ב־1948 בידי כוחות אצ"ל* וההגנה* התמזגה עם תל־אביב לעיר אחת. (ראו גם נמל יפו עמוד 217).

יפעת (6) א 2

קיבוץ בעמק יזרעאל, לא הרחק ממגדל העמק. הוקם ב־1952 בידי חברי קיבוצים אחרים. פירוש השם יופי זוהר, ממלה בתנ"ך: "גִּבְיָה לְבָדָּה בְּיַפְיָהּ, שְׁחַתְּ חִכְמַתְךָ עַל יַפְעָתְךָ" (יחזקאל, כח). צורת השם בסמיכות היא טעות שהשתרשה, אולי על משקל דברי הצופה, "שפעת אני רואה" (מלכים ב, ט), בקיצור, שהרי קדם לו "וירא את שפעת יהוא".

כיכר הסוכנות היהודית – מגדל השעון

מגדל השעון ביפו הוקם לכבוד השולטן עבדול חמיד השני ליום השנה ה-25 לעלייתו לשלטון, אבל היזמה להקמתו היתה דווקא של יהודי מיפו.

את הרעיון לבנות את מגדל השעון הגה מוריץ שיינברג, שען וצורף, אח בלשכת הבונים החופשיים, יזם ופעיל למען צדק חברתי, שעמד מאחורי בנייתן של 17 חנויות ברחוב בוסטרוס (כיום רזיאל). הנהלת החברה הצרפתית, שקיבלה את הזיכיון להתקנת מסילת הרכבת ביפו בשנת 1892, בחרה בו להתקין שבעה שעונים בתחנות הרכבת מיפו עד ירושלים. המגדל ביפו הוקם בתרומות של תושבי העיר הערבים והיהודים, ובראשם יוסף בק מויאל.

בשבועון היהודי בעריכת יצחק סובלסקי מלונדון נכתב במדור ידיעות מארץ־ישראל: "בארצנו מכינים עתה כמו בכל ממלכת תורגמא [תורכיה] הכנות גדולות לחוג ביום ז' באלול 19 אוגוסט (לחשבון הישן) הבא, יום שנת החמש ועשרים לעלות הדר השולטן עבד אל חמיד יר"ה [ירום הודן] על כס מלכותו" (ד' בתשרי תרס"א 27.9.1900 גיליון מ"ח). אבן הפינה הונחה בשבת ז' באלול תר"ס 1 בספטמבר 1900. באותו בוקר נערכה תפילה בבתי תפילה של הדתות השונות, ובערב ניגנה התזמורת של ראשון לציון.

את המגדל, שניצב בצומת הדרכים שיצאו מהשער המרכזי של העיר, מול בניין השלטון החדש (הסרייאה) ומול תחנת המשטרה ובית הסוהר והמסגד הגדול של יפו, המחמודיה, תיכנן אדריכל אוסטרי. ב־1901 הושלמה בניית שתי קומות והחלו בבניית הקומה השלישית. ב־1903 הסתיימה הבנייה, הותקנו שני השעונים, ובקומה השנייה נחקק מארבעת צדדיו החותם של השולטן עבדול חמיד השני.

ב־1965 שופץ המגדל על ידי עיריית תל־אביב, הותקנו שעונים חדשים, סורגים אמנותיים וויטרז'ים המתארים פרקים בתולדות יפו, עבודת האמן אריה קורן. ב־2001 שופץ שוב על ידי אדריכלי השימור רלי פרטו ואייל זיו ביזמת החברה הממשלתית לתיירות ועיריית תל־אביב-יפו. בתהליך השחזור נמצאו המנגנון המקורי של השעון והפעמון.

יפרח (14) ב 4
 שם סמלי ובו הבטחה לעתיד. בסמוך רחובות פרחים ובהם החרצית והרקפת; צמחים פרחוניים ובהם היסמין; ורחובות כמו ינון.

יפת (22) ב 4
 בן נח, אח לשם ולחם הבוגרים ממנו ואבי עמים רבים: "בני יפת גִּמְר וּמְגוּג וּמְדִי וַיִּוֶן וַתְּבֵל וּמִשֶׁךְ וַתִּירָס; וּבְנֵי גַמְר אֲשַׁכְנַז וְרִיפַת וַתְּגַרְמָה. וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וַתְּרַשִּׁישׁ, כְּתִים וּדְדָנִים" (בראשית, י). לפי אגדה יהודית בנה את יפו והיא נקראת בשמו.

יפתח (19) ד 2
 קיבוץ בגליל העליון, במערב אצבע הגליל. נקרא בשם חטיבת הפלמ"ח שיוצאה הקימו אותו ב־1948; והחטיבה נקראה כך מפני שזה היה שם המבצע הראשון שבו השתתפה; ושם המבצע היה כינויו המחתרתי וראשי תיבות שמו של מפקד החטיבה יגאל פייקוביץ (= אלון*) ושל המקום שבו התארגנה, תל חי*... השם "התאים" גם מפני שתחום פעולתו של השופט יפתח הגלעדי היה בצפון. כשליש מהחטיבה היו לוחמות. במהלך מבצע יפתח נהדף "צבא השחרור" של קאוקג'י ושחררה צפת*. קצין המודיעין של החטיבה במלחמת העצמאות, רחבעם זאבי (1926–2001), העניק לבנו הבכור את השם יפתח פלמ"ח.

יצחק אלחנן (22) א 2
 על שם הרב יצחק אלחנן ספקטור (1817–1896), שהיה מגדולי הפוסקים בדורו ומחובבי ציון*. נולד ברוסיה וכיהן כרב בכמה מעריה; ב־32 שנותיו האחרונות היה הרב של קובנה. נודע בהתרת עגונות, ובגילוי הדעת שבו נאמר כי "גדולה מאוד מצוות יישוב ארץ־ישראל." בספרי ההלכה שלו: באר יצחק ועין יצחק (שאלות ותשובות), נחל יצחק (על שולחן ערוך). על שמו נקראות ישיבה בניו יורק (חלק מישיבה יוניברסיטי) והשכונה נחלת יצחק* בתל־אביב.

יצחק נפחא (המאה ה־3 לספירה) (21) ד 1
 מהאמוראים* החשובים שפעלו בארץ־ישראל ושילבו תורה ומלאכה. היה נפח במקצועו, ומכאן שמו ושם הרחוב בתל־אביב שנקבע בשכונת מרכז בעלי מלאכה. כונה בר טבלאי בתלמוד הירושלמי*. היה דיין בטבריה ובקיסריה. נחשב לאחד מגדולי החכמים בדורו, בתחומי ההלכה* והאגדה גם יחד. היה תלמידו של רבי יוחנן, שעליו מסופר כי משך שודד בשם ריש לקיש לחזור בתשובה והשיא לו את אחותו.

יצאת אירופה (20) ב 3
 מהמפורסמות באניות המעפילים. שמה העברי המלא כלל גם את השנה, תש"ז (1947), כהקבלה ליציאת מצרים; בלועזית: אקסודוס (ספר שמות בחומש) 1947. יצאה מצרפת ב־11 ביולי 1947 כשעל סיפונה כ־4,500 פליטי השואה. הבריטים השתלטו עליה בעקבות קרב שבו מצאו שלושה מעפילים את מותם, וניסו להחזירם באניות גירוש לצרפת. המעפילים סירבו לרדת, והאניות הפליגו להמבורג, גרמניה, והורידו אותם שם. אטימות הלב של הבריטים הסעירה את דעת הקהל בעולם; ההצבעה באו"ם על הקמת המדינה התקיימה ארבעה חודשים לאחר מכן. עלילות הספינה בשמה הלועזי, **אקסודוס**, שימשו נקודת מוצא לסיפור ההעפלה והמאבק לעצמאות בידי ליאון יוריס וזכו לפרסום רב אף יותר בזכות הסרט **אקסודוס**.

יציץ (6) א 2
 מושב בשפלה, דרומית לרמלה. הוקם ב־1950 בידי עולים מטריפולי שלוב. שמו מן התנ"ך: "הבאים ישרש יעקב יציץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל" (ישעיהו, כז). בעיר גם רחוב ישרש.

יקותיאל (20) א 3
 מצאצאי פֶּלֶב בן יִפּוֹנָה משבט יהודה הנזכרים בהרחבה בתנ"ך, כנראה כציון לחלוקת הנחלות בארץ־ישראל: "ואשתו היהיה ילדה את יִרְד אבי גִּדְד ואת חֶבֶר אבי שֹׁכּוֹ ואת יקותיאל אבי זְנוּחַ" (דברי הימים א, ד).

יקינתון (22) א 2
 פרח בר שמגדלים אותו לפחות מהמאה ה־16 וידוע בזכות האגדה מן המיתולוגיה היוונית: הֵיאָנְקִיתוּס היה עלם אהוב על אפולו אל האור; דיסקוס שזרק האל סטה והרג בשוגג את העלם. אפולו התנחם רק כשמדמו של העלם צמח פרח יפהפה.

יקנעם (15) ג 3
 מושבה במורדות הכרמל בואכה עמק יזרעאל, הנקראת בשם העיר הקדומה שהיתה כאן. הוקמה ב־1935 בידי עולים מגרמניה ומהולנד. עיירת הפיתוח שהוקמה בסמוך בשנות ה־50 הפכה לעיר יקנעם עלית.

ירבלום, מרק (1887–1972) [שדרות] (19) ג 2
 ממנהיגי הציונות בצרפת ועיתונאי. במלחמת העולם השנייה נמנה עם המחתרת הצרפתית נגד הנאצים. אחרי המלחמה היה פעיל ב"עלייה ב", העלייה הבלתי ליגלית שעקפה את הוראות הבריטים וספינות המלחמה שלהם.

ירושלים [שדרות] (22) א 4

בירת ישראל: בירת הממלכה המאוחדת ואחר כך בירת יהודה בימי בית ראשון; בירת יהודה בימי בית שני; מחוז הכיסופים של היהודים במאות שנים של גלות, בירת המדינה בימינו והעיר הגדולה בישראל מאז מלחמת ששת הימים. העיר התקיימה כבר לפני כ־4,000 שנה, ובמוזיאון מגדל דוד שבעיר אלפי עדויות מצולמות ומשוחזרות לחיים בה בתקופות השונות. היתה ידועה בשמות רבים – בהם אורשם, שָׁלִם, יְבוּס, עיר דוד, ירושלים, אֵילֵיָה קַפִּיטוּלִינָה, אל־קוּדֶס, מקודשת בעיני דתות שונות – בזכות אתרים כמו הכותל המערבי, כנסיית הקבר ומסגד אל אקצא (כולם בתחומי העיר העתיקה), והיתה נתונה תחת שלטון אומות שונות – ובהן הכנענים, יהודה, רומא, ביזנץ, הערבים המוסלמים, הצלבנים, הממלוכים, העות'מנים והבריטים. האוניברסיטה הוותיקה בישראל, העברית, הוקמה בה בשנות ה־20 של המאה ה־20. בעקבות מלחמת העצמאות נותרה חצויה: העיר העתיקה ובית הקברות על הר הזיתים נותרו בידי ירדן; אוחדה מחדש במלחמת ששת הימים גם בחוק מיוחד. ב־1949 הוחלט כי תשמש כמושב הממשלה, הכנסת ובית המשפט העליון. הרחוב החליף את שמו פעמים אחדות; נקרא בעבר שדרות גמאל פשה ואחר כך שדרות המלך ג'ורג' החמישי.

ירושלמי (11) ד 3

התלמוד בנוסח שנכתב בארץ־ישראל ונערך בישיבה בטבריה (ולא בירושלים) במאות ה־3 עד ה־5 לספירה – להבדיל מהתלמוד הבבלי (ראו בבלי), שנחתם מאוחר יותר, במאה ה־5. גם זה אוסף של דיונים הלכתיים, מעורבים בדברי אגדה, שנערכו על סמך שישה סדרי משנה. מספר המסכתות בו 39 בלבד, וכמותית אינו מגיע אלא לשליש מהתלמוד הבבלי.

יריחו (16) ב 1

מהערים העתיקות בארץ־ישראל ובעולם, כעין נווה מדבר בדרום בקעת הירדן. ידועה גם כעיר התמרים. היתה הראשונה שכבש יהושע, נהרסה כליל, וקללה – שהתקיימה – הוטלה באיש שיקומם אותה. חרבה שוב במרד הגדול ובמלחמות בין הצלבנים למוסלמים. שרידים שנחשפו בה מלמדים כי יהודים ישבו כאן גם אחרי החורבן: למשל, רצפת בית כנסת מהמאה ה־6 לספירה. במאה ה־20 ניסו יהודים להיאחז בה, אך ב"מרד הערבי" ב־1936 נשרפו בתיהם והם נטשו אותה. מאז מלחמת ששת הימים היתה בשלטון ישראל, וב־1993 הוחלט להחיל בה תחילה את האוטונומיה לפלשתינאים.

ירמיהו הנביא [בן חלקיהו הכהן] (17) ג 1

משלושת נביאי הכתב הגדולים (המאה ה־7 ותחילת ה־6 לפנה"ס); השניים האחרים הם ישעיהו* ויחזקאל*. נולד

בענתות* ליד ירושלים*, ניבא בימי המלך יאשיהו, יהויקים (יהויכין) בנו ועד החורבן בימי צדקיהו (587 לפנה"ס), ולא אחת סיכן בנבואותיו את חייו או לפחות את חירותו. לאחר רצח גדליה* ירד למצרים עם שארית העם. בנבואותיו חזה את החורבן ("הנה עם בא מארץ צפון, וגוי גדול יעור מירפתי ארץ [...] ועל סוסים ירכבו ערוף פָּאִישׁ לְמַלְחָמָה עֲלֶיךָ, בת ציון", פרק ו), דרש מהעם הגולה בבלה להמשיך בחייו ("בְּנֵי בָתָיִם וְשָׁבוּ, וְנָטְעוּ גִּנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָן, קָחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת", פרק כט) אך גם הבטיח את שיבת ציון ("קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע, נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים, רַחַל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ [...] מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה, כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְעֻלְתֶּךָ [...] וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם", פרק לא). בנוסף לנבואות הנכללות בספר הקרוי בשמו, ובהן תוכחות בענייני מוסר ועצות למתינות מדינית, מקובל לפי המסורת כי כתב גם חלק מספר שמואל, את ספרי מלכים ואת מגילת איכה.

ישורון (ישרון) (17) ג 3
 במועדון בשם זה, שפעל ביפו, נוסדה האגודה אחוזת בית*, שהיתה ראשיתה של תל־אביב. משמותיו של עם ישראל בתנ"ך, נגזר מ"ישר", היפוך אחת ממשמעויות שמו של יעקב (רמיה): "שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו [...] אל תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו" (ישעיהו, מד).

ישיבת וולוז'ין (22) א 3
 מרכז תורני חשוב בבֶּלְרוֹס שהתקיים מ־1802 עד השואה, ונקרא "עץ החיים" לכבוד מי שהקימו, ר' חיים וולוז'ינר (1749–1821). לימדו בו בשיטתו של הגר"א* שגרסה ניתוח האמירות בתלמוד ולא פלפול. בין היתר עמד בראשו הנצי"ב*, ולמדו בו ח"נ ביאליק* שההשראה לשירו "המתמיד" באה מלימודיו שם, גור*, דרויאנוב* ועוד רבים.

יִשְׁכָּן (22) א 1
 ראשי תיבות שמו של יעקב שלמה כהן (1889–1964), מפעילי התאחדות התימנים בתל־אביב. נולד בתימן, עלה לארץ־ישראל ב־1912 וייסד את לשכת העבודה של התאחדות התימנים בתל־אביב. היה חבר ועד הקהילה בתל־אביב־יפו, והשתתף במוסדות העליונים של היישוב בארץ, הוועד הלאומי ואסיפת הנבחרים.

ישעיהו [הנביא, בן אמוץ] (16) ב 1
 משלושת נביאי הכתב הגדולים (המאה ה־8 וה־7 לפנה"ס); השניים האחרים הם ירמיהו* ויחזקאל*. השמעי דברי כיבושים ("בנים גידלתי ורוממתי והם פשעו בי [...] רָחֲצוּ, הִזְכּוּ [...] שְׁפֹטוּ יְתוֹם, רִיבוּ אֶלְמָנָה", פרק א), ניבא על אחרית הימים ("וְכִתְּתוּ חֲרֻבוֹתֵם לְאֵתִים וְחַיִּיתוּתֵיהֶם לְמַזְמוֹת", פרק ב) ועוד. חי בימי המלכים עוזיה, יותם, אחז

וחזיקה, היה בן למשפחה מיוחסת בירושלים, היוצא ובא בחצר המלכות, חיזק את לב מגניה של ירושלים מול צבא אשור בימי סנחריב ואף נקרא להתפלל על המלך חזקיה בחלותו; המלך ביקש הוכחה שנבואת החלמתו תתגשם, והשמש חזרה לאחור עשר שעות (!) – האגדה מספרת כי באותה שעה כתב מלך בבל מראדך בלאדן לחזקיה, ופתח את מכתבו כמנהג "למלך, לעמו ולאלוהיו"; נוכח הנס שהתרחש, קם ופסע שלוש פסיעות וקרא לשליח כדי לשנות את הפתיחה: "לאלוהי יהודה, למלכה ולעמה", ובזכות שלוש הפסיעות זכה להעמיד שלושה יורשים. לנבואות בפרקים מ' סו אופי שונה, ובעיקר הבטחה חוזרת לגאולה, ויש חוקרים הסבורים שנכתבו בידי נביא אחר.

יש"ר מקנדיאה (21) ג 4

ראשי תיבות שמו של יוסף שלמה רופא, דלמדיגו (1591–1655), אסטרונום, מתמטיקאי, רופא והוגה דעות יהודי. נולד באי כרתים, בעיר קנדיאה. היה תלמידו של גליליאו גליליי, רופאו של רדזיוויל נסיך ליטא, רב בהמבורג ובאמסטרדם. את שנותיו האחרונות עשה בפראג שבה נפטר.

ישראל מסֵלֵנט (20) ב 4

כינויו של הרב ישראל ליפקין (1810–1883), מייסד "תנועת המוסר". נולד בפלך קובנה, וזכה בכינוי משהתיישב בעיר סלנט – ידוע משום כך גם בשם סֵלֵנטר. את התנועה הקים בוילנה והמשיך בקובנה. עם הרגש שבחסידות קרא להעמקה בלימוד ההלכתי ובמעשה המוסרי. התנועה נועדה להוות משקל נגד להשכלה*.

ישראל מרוז'ין (26) ב 3

כינויו של ר' ישראל פרידמן (1797–1851), מייסד שושלת חסידית. היה נינו של דב בר המגיד ממזריץ', והתמנה לרבה של חסידים עוד בהיותו בן 17. נאסר ב־1838 באשמה כי גרם למותם של מלשינים יהודים, ישב שנתיים בבית סוהר בקייב, נטש את רוסיה והתיישב בסדיגורה בבוקובינה, ברומניה שבחסות אוסטריה, והקים שם חצר חסידית. מימן את הקמת בית הכנסת תפארת ישראל בעיר העתיקה בירושלים, שנקרא על שמו (ונהרס ב־1948). צאצאיו היו רבנים בסדיגורה, בוהוש והוסיטין.

ישראל, יצחק (1328–1250) ד 4

אסטרונום יהודי. נולד במצרים, היה תלמידו של הרא"ש* בן גילו, וייתכן שלפי בקשת מורו כתב ספר חשוב באסטרונומיה, יסוד עולם (1310). במדידותיו קבע את מרחק הירח מהארץ שנים רבות לפני יוהנס קפלר. בקרב האסטרונומים היהודים רק רלב"ג* נחשב לגדול ממנו.

ישראל'ס, יוסף (1824-1911) (17) ג 3
 צייר יהודי שומר מצוות. נולד בהולנד. מ־1847 התפרנס מציור דיוקנאות ותמונות היסטוריות, גם בנושאים יהודיים. ב־1855 צייר בעיקר דייגים ואיכרים, ומ־1871 עמד בראש קבוצה של ציירים ריאליסטים שכונתה "אסכולת האג". מיצירותיו היהודיות: "שאלו ודוד", "החתונה היהודית" ו"בן לעם קדומים". בנו, יצחק ישראל'ס (1865-1934) היה אף הוא צייר.

ישרש (19) ד 1
 מושב בשפלה, דרומית לרמלה. הוקם ב־1950 בידי עולים ממרוקו. שמו מן התנ"ך: "הבאים ישרש יעקב, יציץ ופָּרַח ישראל" (ישעיהו, כז). בעיר גם רחוב יציץ.

רחוב המלך ג'ורג' - 1921

